

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.131

В. М. Бараняк

кандидат хімічних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”

О. Д. Несімко

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

© Бараняк В. М., Несімко О. Д., 2019

Належний правовий захист у кримінальному процесі відіграє провідну роль, оскільки є надзвичайно важливим та обов’язковим елементом державного й суспільного розвитку, виступає основою для формування демократичної правової держави та громадянського суспільства. Розбудова правової держави неможлива без дотримання гарантій захисту прав людини, без забезпечення чіткого механізму функціонування такого специфічного демократичного інституту, яким є адвокатура.

Значення правових інститутів, котрі покликані захищати права людини, істотно зростає у теперішніх умовах. Їхня дієвість та суспільна вартість повинна розглядатися через призму їх здатності гарантувати задекларовані та визнані права і свободи кожної людини. Без створення гарантій юридичного захисту побудувати демократичне правове суспільство неможливо.

Дуже важливо задля виконання поставленої мети забезпечити механізм діяльності адвокатури як спеціального правозахисного інституту. Від її розвитку великою мірою залежить рівень захисту людини. Усі завдання та функції, котрі покладені на адвокатуру, вимагають від неї, щоб вона була самостійною та високопрофесійною. Для її успішної діяльності та забезпечення громадян фаховою юридичною допомогою, а у встановлених законом окремих випадках навіть безоплатною, держава зобов’язується створити всі відповідні умови.

Ключові слова: професійність; діяльність; об’єкт; суб’єкт; права; потреби; адвокат; адвокатура; процес.

В. М. Бараняк, О. Д. Несімко

ОСОБЕННОСТИ МЕХАНИЗМА ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

Надлежащая правовая защита в уголовном процессе играет ведущую роль, поскольку является чрезвычайно важным и обязательным элементом государственного и общественного развития, основой для формирования демократического правового государства и гражданского общества. Развитие правового государства невозможно без соблюдения гарантий защиты прав человека, без обеспечения четкого механизма функционирования такого специфического демократического института, каким является адвокатура.

Значение правовых институтов, которые призваны защищать права человека, значительно возрастает в нынешних условиях. Их действенность и общественная ценность должны рассматриваться через призму их способности гарантировать задекларированные и признанные права и свободы каждого человека. Без создания гарантий юридической защиты построить демократическое правовое общество невозможно.

Очень важно для выполнения поставленной цели обеспечить механизм деятельности адвокатуры как специального правозащитного института. От ее развития в немалой степени зависит уровень защиты человека. Все задачи и функции, которые возложены на адвокатуру, требуют от нее, чтобы она была самостоятельной и высокопрофессиональной. Для ее успешной деятельности и обеспечения граждан профессиональной юридической помощью, в установленных законом отдельных случаях даже бесплатной, государство обязуется создать все соответствующие условия.

Ключевые слова: профессионализм; деятельность; объект; субъект; права; потребности; адвокат; адвокатура; процесс.

V. M. Baranyak

Lviv Polytechnic National University,
Department of Criminal Law and Procedure,
Ph. D., As. Prof.

O. D. Nesimko

Lviv Polytechnic National University,
Department of Civil Law and Procedure,
Ph. D., Assoc. Prof.

PECULIARITIES OF THE HUMAN RIGHTS PROTECTION MECHANISM IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Adequate legal protection in the criminal process plays a leading role, as it is an extremely important and obligatory element of state and public development, and serves as the basis for the formation of a democratic rule of law and civil society. Building a rule of law is impossible without respecting the guarantees of human rights protection, without providing a clear mechanism for the functioning of such a specific democratic institution, such as the bar.

The value of legal institutions that are called upon to protect human rights is growing significantly in the current context. Their effectiveness and social value must be viewed in the light of their ability to guarantee the declared and recognized rights and freedoms of each person. Without creating guarantees of legal protection, it is impossible to build a democratic legal society.

It is very important for the purpose of fulfilling this purpose to provide a mechanism for the activity of the Bar, as a special human rights institute. The level of human protection depends on its development. All the tasks and functions assigned to the bar require the lawyer to be independent and highly professional. For its successful activity and providing citizens with professional legal assistance, and in some cases even free of charge by law, the state is obliged to create all appropriate conditions.

Key words: professionalism; activity; object; subject; rights; needs; lawyer; advocate; process; etc.

Постановка проблеми. В різні роки окремим проблемам адвокатської діяльності та адвокатури приділяли увагу відомі вчені. Проте, незважаючи на велику кількість наукових досліджень у цій сфері, вчені, аналізуючи механізм захисту прав людини в кримінальному провадженні, все більше розуміють глибинність тих процесів, які відбуваються всередині цього явища. Особливу увагу привертає діяльність адвоката у цих процесах.

Мета дослідження: здійснити аналіз механізму захисту прав людини в кримінальному провадженні.

Аналіз дослідження проблеми. Вагомий внесок у дослідження проблеми зробили М. Баглай, М. Барщевський, Ю. Баскакова, О. Берладин, Є. Бова, Н. Бондар, С. Братусь, О. Бугаренко, А. Вишневський, Н. Вітрук, Л. Воєводин, С. Гончаренко, В. Жуйков, Б. Ебзеев, С. Калашников, Л. Лазарев, М. Лоджук, В. Лучін, М. Міхеєнко, Т. Морщакова, І. Рафальська, Ф. Рудинський, О. Святоцький, Р. Стасюк, С. Філоненко, Д. Фіолевський, С. Шаталюк, С. Шахрай та багато інших вчених.

Виклад основного матеріалу. Устремління України у європейську спільноту зобов'язує до встановлення та дотримання світових стандартів європейського розвитку, декларування прав та свобод людини, формування порядку їх перевіреної реалізації, охорони і захисту. Останніми роками зміна у суспільній свідомості дуже вплинула на потреби людини щодо діяльності держави, передусім відповідно до Конституції України, до гарантій та забезпечення прав та свобод громадян. Люди довідалися правду про порушення законів та цілковите свавілля, яке існувало у радянському суспільстві, а також про порушення гарантованих Конституцією України прав та свобод під час кримінального провадження, права на повагу гідності; на приватну недоторканність; на недоторканність власного житла; на таємницю особистого листування, телефонних розмов чи телеграфної та іншої кореспонденції; на пошану приватного та сімейного життя [1, с. 197].

Нині громадяни прагнуть можливості використовувати свої права та свободи у щоденному житті та у разі притягнення чи допуску до кримінального провадження. Потрібно зауважити, що це є природним прагненням людини – захист своїх прав та законних інтересів, бажання домагатися створення такого суспільства, яке було б ґрунтоване на принципі справедливості та законності. Наше суспільство, в цьому плані, теж не є винятком, а тому в ньому надано величезного значення ролі юридичного механізму в забезпеченні конституційного права громадян.

З метою досягнення сформульованої мети ми поставили завдання аналізу чинного законодавства та наукової літератури, щоб з'ясувати поняття та окремі складові механізму захисту прав людини; осмислити можливості удосконалення зазначеного механізму, аби його функціонування було ефективним засобом розбудови демократичної, соціальної та правової держави.

Тлумачний словник сучасної української мови наводить поняття механізму як внутрішньої будови, системи будь-чого, поєднання станів та процесів, які складають явище [2, с. 523]. Дослідниця Л. Б. Тиунова вважає, що будь-який механізм є високоорганізованою системою і, як будь-яка система, має будову [3, с. 12–13]. У поясненні Я. О. Мотовиловкера термін “механізм” визначено як сукупність правових прийомів, які стоять на сторожі захисту прав людини. На думку дослідника, потреба в такому захисті з'являється у разі здійснення окремих правопорушень чи об'єктивно-протиправних діянь. Такі юридичні факти спричиняють появу правоохоронного суб'єктивного права, що іменоване в юридичній науці домаганням. Воно може бути реалізоване у правоохоронних відносинах, що виникають з конфліктних ситуацій, які заважають здійсненню регулятивних правовідносин [4, с. 54].

З урахуванням викладеного вище О. Ф. Скакун характеризує механізм реалізації прав та свобод особи як певну систему засобів та чинників, які забезпечують всі потрібні умови поваги до прав та свобод, які походять від гідності особи. Завданнями механізму реалізації прав людини вказано: охорону, захист, поновлення порушених прав, формування правової культури суспільства. Головні підсистеми механізму забезпечення прав та свобод особи такі: реалізації, захисту, охорони.

Механізм реалізації основних прав людини містить в собі заходи, які можуть створити умови здійснення прав особи. Механізм охорони прав людини забезпечує заходи з передбачення правопорушень задля утвердження правомірної поведінки людини. Механізм захисту прав людини містить заходи, призначені до поновлення порушених прав неправомірними діями та відповідальності людини, що здійснила це правопорушення [5, с. 190].

Автор Ю. О. Гурджі акцентує, що актуалізація цього механізму спричинена обставинами перешкоджання виконанню прав чи загрозою порушення. А сам захист може бути здійснений за допомогою втручання державних органів у процес реалізації прав та свобод як охоронна реакція на певний приклад відхилення від правопорядку та виявлятися у застосуванні конкретної відповідальності [6, с. 441–442].

Чинна юридична база України говорить про владний характер механізму захисту прав людини. Згідно зі ст. 2 КПК України, одним із головних завдань кримінального правосуддя є захист прав. В Конституції України визначено, що утвердження, забезпечення і захист прав і свобод особи є основним пріоритетом держави. Окремі статті Конституції (32 та 55) містять такі визначення, як “гарантії судового захисту” та “охорона прав у міжнародних установах”. Подібні до них визначення “надання правової допомоги”, яке є гарантованим кожній особі, відповідно до ст. 59 Конституції. Задекларувавши гарантований захист прав та свобод, Україна зобов’язалася через різні органи державної влади здійснювати захист цих прав та свобод. Відповідно до цього обов’язку кожен отримав право домагатися від влади охорони та захисту основних прав та свобод.

Отже, на основі Конституції і кримінально-процесуальних законів України, поміж особою та державою мусять створитися відповідні правовідносини чи їх система, згідно з якими держава підпорядковується суспільству.

Правознавці чітко розділяють терміни “захист” та “охорона”. Науковці Б. Ю. Тихонов та Д. М. Чечот під поняттям “охорона” розуміють запобіжні заходи, які виконують органи держави і громадські організації для того, щоб запобігти порушенню прав громадян та усунути перешкоди, котрі суперечать здійсненню цих прав. Захист визначають як вимушений спосіб поновлення порушеного права. Отже, охорона охоплює заходи, які застосовують до порушника прав, а захист – ті заходи, які використовують після правопорушення з метою відновлення порушеного права [7, с. 16; 8, с. 23].

Під поняттям “захист прав” С. С. Алексєєв розуміє державно-примусову діяльність, котра спрямована на реалізацію “відновлювальних” завдань, а саме на поновлення порушеного права і забезпечення здійснення правового обов’язку [9, с. 51]. Правознавець К. Горностаєв вказує, що захист прав людини – це відновлення або забезпечення недотриманого суб’єктивного права органами або ж самим суб’єктом цього права [10, с. 51].

Автор В. Новосьолов доходить висновку, що охорона допускає попередження недотримань прав та свобод, а також їх захист. Саме поняття “захист” вужче, порівняно з поняттям “охорона”, та є його складовою [11, с. 7]. Автор М. І. Бару вважає, що поняття “захист” містить не лише комплекс прав та обов’язків, котрими особа наділена, відповідно до чинних правових норм, але також реальне забезпечення цих прав на основі гарантій, котрі встановлені законодавством. Одне і друге передбачає діяльність правозастосовних та правотворчих органів [12, с. 26].

Терміни “охорона” та “захист” в одній площині, бо мають єдиний критерій виміру. Ним є права і свободи людини. Ми поділяємо думку В. Селіванова, котрий стверджує, що в правовій державі охорона та захист прав, недопустимість недотримання свободи, яке визначається правом, є не лише її політико-правовими функціями, а й основною метою, котрій повинні підпорядковуватися всі її чини [13, с. 8]. Сьогодні, власне, стан здійснення, захисту та охорони, насамперед правовими засобами, прав особи виступає критерієм оцінки ступеня гуманістичності, а також культури кожного суспільства і країни.

Нині в карному провадженні механізм захисту, що є підсистемою механізму забезпечення прав та свобод, на наш погляд, є першочерговим напрямом функціонування правоохоронних органів у питанні поновлення порушених прав і неприпустимості таких порушень та створення належних юридичних гарантій. Це пов’язано із тим, що порушення чи обмеження суб’єктами прав і свобод людини зумовлює потрібний обсяг суб’єктивних прав та правових інститутів, а також правових механізмів, котрі б створили для особи можливість захисту своїх прав перед державою та її органами і змусили установи, організації та підприємства дотримуватись вимог Конституції та законів держави.

Перелічені заходи захисту ставлять таке завдання: змусити зобов’язаних осіб виконати всі обов’язки, котрі поклав на них закон. Захист прав є об’єктивною необхідністю, тому що всі права,

які надані особистості, але не забезпечені відповідними засобами захисту, у випадках порушення цих прав є лише декларативними правами.

Отже, забезпечення прав особи в кримінальному процесі полягає у наданні конкретному суб'єкту, який залучений чи допущений у певне провадження, дієвих засобів захисту в разі порушення прав. Нам видається це цілком логічним, бо про ефективне забезпечення права йдеться лише у випадку, коли існує продуктивний механізм його захисту.

Структура механізму захисту:

– право на захист, що виступає як передбачена у Конституції України можливість особи використати для захисту свого права усі схвалені законом дії чи звернутися до органів держав чи міжнародних органів з проханням примусити зобов'язану особу до відповідного правомірного обов'язкового поведіння. Тут мається на увазі право на використання будь-яких передбачених законом процесуальних прав і процедур, що встановлені для конкретної форми захисту права; а також право оскаржити у суді рішення компетентного органу в цій справі;

– форми захисту, що є комплексом особливих процедур, які здійснює правозастосовний орган, скажімо, суд чи прокурор і уповноважена особа у межах судового процесу та які скеровані на відновлення чи підтвердження порушеного або оскарженого права;

– примусові засоби захисту являють собою матеріально-правові та процесуальні процедури та норми, що використовує юрисдикційний орган на вимогу уповноваженої особи для відновлення його порушеного чи оскарженого права [14, с. 168].

Відомо, що в кримінальному процесі механізм захисту конституційного права людини мусить діяти перманентно, бо його пасивність чи бездіяльність призводить до суспільно небезпечних результатів, що можуть проявлятися в обмеженнях та масових порушеннях основних прав та у нівелюванні загальнолюдських гуманістичних вартостей, зростанні правового нігілізму, що може призвести до порушення першорядних засад законності та рівності громадян перед законом, судом.

Функція механізму захисту конституційного права людини у кримінальному провадженні виявляється у зростанні поваги до гідності людини, збереженні її особистого життя та здійсненні невідкладних належних заходів у разі порушень прав та свобод людини.

С. Шевчук, на наш погляд, достатньо справедливо зазначає, що проблеми захисту прав людини й уніфікація української системи цього захисту і за формою, і за змістом із європейським рівнем, хоча б стосовно мінімальних стандартів, які гарантує Європейська конвенція захисту прав, а також Європейський суд з прав людини, є першим європейським екзаменом на відданість української юридичної еліти європейським цінностям. Відповідне позитивне складання цього іспиту необхідне для потенційного задоволення євроінтеграційних устремлінь України і її вступу до Європейського Союзу. Це, перш за все, необхідно українському суспільству, яке потерпає від того, що порушуються його права та свободи [15, с. 8].

Суб'єктами забезпечення і захисту конституційних прав та свобод особи є ціла низка державних інституцій і силових відомств – МВС, СБУ, суди загальної юрисдикції, прокуратура. За сферою дії у кримінальному провадженні захист прав поділяють на внутрішньодержавний, який здійснюється за допомогою внутрішньодержавних способів захисту прав, і міжнародний, який реалізується згідно із загально визнаними засадами і нормами, що регулюють ділянку захисту прав європейськими організаціями, наділеними відповідними функціями.

Отже, внутрішньодержавний захист прав, відповідно до суб'єктів його здійснення, поділяється на: прокурорський, захист конституційних прав громадян адвокатом, захист офіційно Уповноваженим Верховної Ради України і захист прав людини правозахисними організаціями та судовий.

Міжнародно-правовий захист конституційного права людини, що було порушено під час кримінального провадження, відобразився в діяльності Європейського суду із прав людини.

Ці суб'єкти реалізують, узаконюють конкретні юридичні механізми і процедуру захисту людини, якої стосується кримінальне провадження, на підставі, в обсязі, що передбачені КПК, Конституцією та іншими законами держави, бо їхні функції, повноваження, права й обов'язки підконтрольні служінню людині і суспільству [16, с. 236].

Діяльність цих суб'єктів виражена в правових та організаційних заходах, які спрямовані на:

- захист особи, її життя, здоров'я та права, свободи і законні інтереси, незалежно від статі, мови, віку, національної чи расової приналежності;
- недопущення чи припинення у своїй роботі незаконних обмежень та порушень права, законних інтересів громадян, скажімо, звільнення необґрунтовано заарештованого чи затриманого;
- забезпечення людині всіх необхідних умов для реалізації свого права, свобод та законних інтересів;
- анулювання незаконного акту і поновлення порушеного права, свобод та інтересів людини, для прикладу, рішення про порушення кримінальних справ тощо;
- компенсацію шкоди, завданої унаслідок незаконного обмеження прав та свобод людини;
- притягнення особи, що визнана винною у вчиненні правопорушення, до належної відповідальності.

Разом з тим, треба визначити, хто має потребу в захисті прав і свобод у кримінальному провадженні. На нашу думку, такими суб'єктами є:

- особи, яким безпосередньо чи опосередковано завдано шкоду злочином. Ними вважають потерпілого, цивільного позивача та їхніх представників і правонаступників;
- суб'єкти, яким було надано право захисту від підозри, обвинувачення або цивільного позову. Ними вважають обвинуваченого, підозрюваного, цивільного відповідача, підсудного.

Як бачимо, захисту підпорядковані види діяльності, які не збігаються, а інколи абсолютно протилежні за формою та змістом – захист від злочину та захист від кримінального переслідування.

На основі зазначеного вище можна вважати, що об'єктом правового захисту в кримінальному провадженні є основні права людини, а суб'єктом може виступати держава або спеціальні органи чи посадові особи та сама особа.

Механізмом захисту прав людини у кримінальному провадженні прийнято вважати внутрішню узгоджену структуру відповідних органів, установ і посадових осіб, які мають вплив на його хід та наслідки, а також осіб, що допущені чи залучені до розслідування та розгляду кримінальних справ з метою відновлення необґрунтовано або незаконно порушених конституційних прав людини.

Для ефективної роботи механізму та для того, щоб права особи були реалізовані практично, а не залишились декларацією, вкрай необхідно, щоб кожен із тих, хто бере участь у кримінальному провадженні, умів користуватися своїми правами. Належні права повинні бути забезпечені державою і мати найвищу цінність. Як справедливо спостерігає І. Я. Дюрягін, право на захист є подібним до зброї. Коли воно необхідне, то слід уміти його використовувати [17, с. 49]. Якраз цю потребу зумовлюють поєднання прав та свобод у площині правоохоронної діяльності.

Разом із тим мусимо зазначити, що в нашому суспільстві виникло багато системних проблем щодо забезпечення та захисту основних прав людини та громадянина. Екс-Президент України В. Ющенко зазначає, що область кримінальної юстиції в Україні до сьогодні залишається певною заручницею колишньої радянської каральної системи. Вона продовжує функціонувати як своєрідний механізм для переслідувань, а не інститут захисту та поновлення прав людини, які були порушені, та стає джерелом загрозливих диктаторських тенденцій у громадянському суспільстві.

Незважаючи на велику кількість державних органів, які покликані забезпечувати та захищати основні права і свободи громадянина в кримінальному провадженні, все ж певна частка населення не вважає Україну такою державою, у якій належно дотримані всі права і свободи громадян.

Це, переважно, пов'язано із тим, що наш історичний досвід та практика нашого державного життя концентрувалися частіше на нерідко несправедливій, певній зневазі до звичайної особи, ніж на пошані до конкретної людини. На відміну від України, опитування громадян, проведене у дванадцятьох державах Європейського співтовариства, продемонструвало, що перше місце за шкалою, що свідчить про довіру громадян, займає, власне, поліція – 70 %, обганяючи Європейський Союз – 59 %. За цією шкалою: збройні сили – 58 %, система освіти – 56 %, церква – 54 %, телебачення та радіо – 53 %, система соціального страхування – 49 %, місцева влада – 47 %, парламент – 43 %, преса – 38 %, профспілки – 36 %, міжнародні компанії – 37 % [18, с. 261–262].

Розгляд та спроба аналізу прийнятих протягом останнього часу нормативних, передусім законодавчих, постанов та актів у галузі забезпечення конституційних прав дає змогу переконливо стверджувати, що:

1) кількість юридичних актів різних рівнів збільшується, але дієвість організаційного механізму в галузі захисту конституційних прав не підвищується;

2) наближення, які простежуються у сприйнятті міжнародних та вітчизняних підходів у галузі правоустановчої діяльності, переважно не порушують питань про організаційний механізм правореалізації;

3) законодавча регуляція все ширше і ширше охоплює питання конституційних право-відносин, але, водночас, суттєво відстає реалізаційна функція правоохоронного органу.

Отже, місце та роль України у міжнародному співтоваристві багато в чому залежить від того, чи стане українська людина, а також її права та свободи, частиною загальнонаціональної ідеї і чи буде вона здійснена, бо в ХХІ ст., як можемо спостерігати, майбутнє за тими державами, у котрих пріоритетною турботою уряду є громадянин, відповідне забезпечення та захист його прав та свобод. Тому в умовах сьогодення мусимо усвідомити, що захист основних прав та свобод особи є однією із умов та стратегією поступального розвитку нашої держави на засадах демократії, забезпеченням гарантій, щоб суспільство ніколи не повернулось до тоталітаризму.

Захист основних прав є ключовим фактором побудови в Україні демократичної та правової і соціальної країни. Тільки особи, що використовують всі свої права та свободи, можуть почувати себе гідно в державі, розуміти, громадянином якої держави вони є, та бути повноправним членом громадянського суспільства, усвідомлюючи належний, повний захист від всіх незаконних зазіхань.

Нинішні завдання держави такі:

- формування відповідних механізмів захисту прав та свобод людини;
- систематизація та покращення відповідних законів;
- зміцнення засадничих принципів громадянського суспільства та державно-правової системи;
- поглиблення практики правореалізації та правотворення і здійснення належного контролю за виконанням законів;
- підвищення рівня правової культури та правосвідомості усіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Погорецький М. А., Яновська О. Г. Адвокатура України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2014. 368 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусол]. К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. 1440 с.
3. Тиунова Л. Б. Системные связи правовой действительности. СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1991. 136 с.
4. Мотовиловкер Я. О. Теория регулятивного и охранительного права. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. 160 с.
5. Скакун О. Ф. Теория держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
6. Гурджі Ю. О. Гарантії прав особи: функціональна характеристика. *Держава і право*. 2006. Вип. 36. С. 440–447.
7. Тихонов Б. Ю. Субъективные права советских граждан, их охрана и защита: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.07.01 “Теория и история государства и права”. М., 1972. 16 с.
8. Чечот Д. М. Субъективное право и формы его защиты. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1968. 72 с.
9. Алексеев С. С. Общая теория права. В 2 томах. М.: Юрид. лит., 1981. Т. 1. 360 с.
10. Горностай К. Захист, охорона, гарантії прав і свобод людини і громадянина: співвідношення понять. *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. 2001. Вип. 12. С. 51–55.
11. Новоселов В. Способы защиты прав, свобод, гарантированных Конституцией СССР. *Сов. юстиция*. 1979. № 18. С. 7–9.
12. Бару М. И. Личность в социалистическом правовом государстве. *Сов. государство и право*. 1989. № 10. С. 26–29.
13. Селіванов В. Методологічні проблеми запровадження конституційних принципів “верховенство права” і “верховенство закону”. *Право України*. 1997. № 6. С. 8–10.
14. Актуальні питання кримінального процесу України: навч. посіб. / [С. М. Блажівський, І. М. Козьяков, О. М. Толочко, С. С. Мірошниченко, Г. П. Власова та ін.]; за заг. ред. Є. М. Блажівського. К.: Національна академія прокуратури України; Центр учбової літератури,

2013. 304 с. 15. Шевчук С. Порівняльне прецедентне право з прав людини. К.: Реферат, 2002. 344 с. 16. Адвокатура України: навч. посіб. / В. К. Шкарупа, А. М. Титов, Ю. Я. Кінаш; за ред. В. К. Шкарупи. 2-ге вид., випр. К.: Знання, 2008. 398 с. 17. Дюрязин И. Я. Гражданин и закон (о защите прав и законных интересов граждан). М.: Юрид. лит., 1989. 383 с. 18. Мартыненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: монография. Х.: Изд-во ХНУВС, 2005. 496 с.

REFERENCES

1. *Advokatura Ukrayiny: pidruchnyk* [Lawyer of Ukraine: a textbook / M. A. Pogoretsky, O. G. Yarovskaya]. K.: Yurinkom Inter, 2014. 368 p. 2. *Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [uklad. i holov. red. V. T. Busol]* [The Great Interpretive Dictionary of Modern Ukrainian. and heads. ed. V. T. Busol]. K.: Irpin': VTF "Perun", 2003. 1440 p. 3. Tiunova L. B. *Sistemnye svjati pravovoj dejstvitel'nosti* [Tiunova L. B. Systemic Saints of Legal Reality]. SPb.: Izd-vo SPb. un-ta, 1991. 136 p. 4. Motovilovker Ja. O. *Teoriya reguljativnogo i ohranitel'nogo prava* [Motovilovker Ya. O. Theory of regulatory and protective law]. Voronezh : Izd-vo Voronezh. un-ta, 1990. – 160 p. 5. Skakun O. F. *Teoriya derzhavy i prava: pidruchnyk* [Skakun AF Theory of state and law: a textbook]. Kharkiv: Konsum, 2001. 656 p. 6. Hurdzhi Yu. O. *Harantiyi prav osoby: funktsional'na kharakterystyka. Derzhava i pravo* [Gurdzhi Yu. O. Guarantees of human rights: a functional characteristic. State and Law]. 2006. Vyp. 36. pp. 440–447. 7. Tihonov B. Ju. *Subektivnye prava sovetских grazhdan, ih ohrana i zashhita : avtoref. dis. na soiskanie nauch. stepeni kand. jurid. nauk: spec. 12.07.01 "Teoriya i istoriya gosudarstva i prava"* [Tikhonov B. Yu. Subjective rights of Soviet citizens, their protection and protection: author. dis. for the competition degree of cand. legal Sciences: special. 12.07.01 "Theory and History of State and Law"]. M., 1972. 16 p. 8. Chechot D. M. *Subektivnoe pravo i formy ego zashhity* [Chechot D. M. Subjective law and forms of its protection]. L.: Izd-vo Leningr. un-ta, 1968. 72 p. 9. Alekseev S. S. *Obshhaja teoriya prava. V 2 tomah* [Alekseev S. S. General theory of law. In 2 vol.]. M.: Jurid. lit, 1981. T. 1. 360 p. 10. Hornostay K. *Zakhyst, okhorona, harantiyi prav i svobod lyudyny i hromadyanyna: pivvidnoshennya ponyat'.* *Derzhava i pravo: zbirnyk nauk. prats'. Yurydychni i politychni nauky* [Hornostay K. Protection, protection, guarantees of rights and freedoms of man and citizen: the relation of concepts. State and Law: Collection of Sciences. wash. Law and Political Science]. 2001. Vyp. 12. pp. 51–55. 11. Novoselov V. *Sposoby zashhity prav, svobod, garantirovannyh Konstituciej SSSR. Sov. justicija* [Novoselov V. Methods of protecting rights and freedoms guaranteed by the Constitution of the USSR]. 1979. No. 18. pp. 7–9. 12. Baru M. I. *Lichnost' v socialisticheskom pravovom gosudarstve. Sov. gosudarstvo i pravo* [Baru M. I. Personality in a socialist legal state]. 1989. No. 10. pp. 26–29. 13. Selivanov V. *Metodolohichni problemy zaprovadzheniya konstytutsiynykh pryntsyypiv "verkhovenstvo prava" i "verkhovenstvo zakonu". Pravo Ukrayiny* [Selivanov V. Methodological problems of implementation of constitutional principles of "rule of law" and "rule of law"]. 1997. vol 6. pp. 8–10. 14. *Aktual'ni pytannya kryminal'noho protsesu Ukrayiny: navch. posib. / [Ye. M. Blazhivs'kyy, I. M. Koz'yakov, O. M. Tolochko, S. S. Miroshnychenko, H. P. Vlasova ta in.]; za zah. red. Ye.M. Blazhivs'koho [Topical issues of the criminal process of Ukraine: textbook. tool].* K.: Natsional'na akademiya prokuratury Ukrayiny; Tsentr uchbovoyi literatury, 2013. 304 p. 15. Shevchuk S. *Porivnyal'ne pretsedentne pravo z prav lyudyny* [Shevchuk S. Comparative Case Law on Human Rights]. K.: Referat, 2002. 344. 16. *Advokatura Ukrayiny: navch. posib. / V. K. Shkarupa, A. M. Tytov, Yu.Ya. Kinash; za red. V. K. Shkarupy* [Lawyer of Ukraine: Educ.]. 2-he vyd., vypr. K.: Znannya, 2008. 398 p. 17. Djurjazin I. Ja. *Grazhdanin i zakon (o zashhite prav i zakonnyh interesov grazhdan)* [Djuryagin I. Ya. Citizen and the law (on protection of the rights and legitimate interests of citizens)]. M.: Jurid. lit., 1989. 383 p. 18. Martynenko O. A. *Determinacija i preduprezhdenie prestupnosti sredi personala organov vnutrennih del Ukrainy: monografija* [Martynenko O. A. Determination and Prevention of Crime among the Personnel of Internal Affairs Bodies of Ukraine]. H.: Izd-vo HNUVS, 2005. 496 p.

Дата надходження: 18.07.2019 р.